

Michaela Fellerová

N MĚSTSKÁ
KNIHOVNA
NYMBURK

Události 21. srpna 1968

Předmluva

Milí čtenáři,

než se pustíte do čtení, dovoluji mi pár slov na úvod.

Letos uplyne 55 let ode dne, kdy vojska Varšavské smlouvy vpadla do Československa a násilně potlačila probíhající obrodný proces pražské jaro.

21. srpna si český národ připomíná tuto významnou událost, která v roce 1968 ukončila naděje na svobodu a na dalších 21 let zatáhla železnou oponu. K připomenutí události roku 1968 vznikla tato brožura.

Věřím, že vám přispěje k lepšímu porozumění této významné epochy našich dějin, nebo alespoň k připomenutí události roku 1968.

Přeji Vám příjemné čtení.

Michaela Fellerová
autorka

Obsah

Pražské jaro

21. srpna 1968

Klíčové osobnosti

Okupace v Nymburce

Odpor proti okupaci

Normalizace

Pražské jaro

Pražské jaro bylo období politického a společenského uvolňování v Československu v roce 1968. Za počátek pražského jara je považován 5. leden 1968, kdy se stal prvním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Československa Alexandr Dubček. Obrodný proces však začal už mnohem dříve. Již v červnu 1967 došlo na IV. sjezdu československých spisovatelů ke kritice komunistického režimu v Československu a KSČ.

V březnu 1968 se stal novým prezidentem Československa Ludvík Svoboda. Personální změny nastaly i na dalších místech – předsedou vlády se stal Oldřich Černík a předsedou Národního shromáždění Josef Smrkovský. Ti všichni byli důraznými reformátory a podporovali obrodný proces. Dubčekovou vizí bylo liberalizovat komunistický režim v Československu a napravit ekonomické, společenské a politické deformace, které v Československu nastaly pod vedením komunistické vlády v průběhu minulého dvaceti-letí.

Dubčekovo vedení představilo řadu reforem, které vedly k uvolňování režimu v Československu. Reformy zajistily například liberalizaci médií a ekonomiky, možnost vycestování na západ, svobodu projevu nebo zrušení cenzury. V období pražského jara byla média nejsvobodnější od nástupu komunistického režimu. To přineslo zajímavé mediální obsahy. Napovrch vyplouvaly dvacet let hromaděné skandály, které přitahovaly velkou pozornost veřejnosti. Díky tomu náklady tisku rychle rostly. KSČ ztratila v médiích svou vedoucí úlohu.

Uvolňování režimu však začalo vyvolávat obavy v Sovětském svazu. Vedení SSSR a dalších socialistických zemí s reformami pražského jara nesouhlasilo, protože představovaly smrtelnou hrozbu pro celý socialistický blok. Tyto obavy vyústily v okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy, která ukončila liberalizační proces a potlačila reformy pražského jara. Československo následně vstoupilo do tzv. období normalizace, které trvalo až do pádu komunistického režimu v roce 1989.

21. srpna 1968

V noci z 20. na 21. srpna 1968 vpadla do Československa vojska pěti zemí Varšavské smlouvy. Jednalo se o vojska Polské lidové republiky, Maďarské lidové republiky, Bulharské lidové republiky a Německé demokratické republiky v čele se Sovětským svazem. 21. srpna 1968 kolem 1.00 hodiny ranní vyzval hlasatel Československého rozhlasu posluchače, aby nevypínali své přijímače a vyslechli si mimořádnou zprávu. Hlasatel rozhlasu poté opakovaně četl zvláštní prohlášení, ve kterém vedení KSČ vojenskou invazi zásadně odsoudilo.

Okupanti se neselekávali s vojenským odporem a podařilo se jim obsadit hlavní strategické cíle, mezi které patřila i Československá televize a novinářské redakce. Obsazení hlavní budovy rozhlasu na Vinohradské třídě stálo obránce rozhlasu 15 životů. Přestože byly hlavní mediální budovy obsazeny, média se stále snažila vysílat ilegálně a informovat občany o situaci.

Československá média zastávala v prvních týdnech invaze důležitou sjednocovací roli – stmelovala veřejnost a do značné míry vedla společnost k odporu proti invazi. Okupanti rozpoutali rozsáhlou propagandistickou kampaň na svou podporu. Od časného rána 21. srpna začala vysílat špatnou češtinou rozhlasová stanice Vltava, která obhajovala intervenci jako „bratrskou pomoc“. Za stejným účelem vycházel časopis Zprávy.

Dubček, Černík, Smrkovský a další byli zatčeni a převezni do Moskvy. Na žádost prezidenta Svobody tam od 23. do 26. srpna probíhala mezi československými a sovětskými představiteli jednání, jejichž výsledkem bylo podepsání tzv. Moskevského protokolu. Moskevský protokol znamenal pro Československo popření pražského jara (to bylo označováno za kontrarevoluční hnutí), schválení pobytu vojsk na československém území a začátek období normalizace.

Celkově se na území Československa pohybovalo okolo 750 000 vojáků, více než 6 000 tanků a mnoho další techniky. Více než 70 československých občanů zemřelo a 700 jich bylo zraněno.

Klíčové osobnosti

Alexandr Dubček – československý politik, první tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Československa od ledna 1968 do dubna 1969, hlavní osobnost pražského jara

Leonid Iljič Brežněv – sovětský politik, nejvyšší představitel Sovětského svazu v letech 1964 až 1982, v čele SSSR v době invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa

Gustav Husák – československý politik, hlavní osobnost období normalizace, prezident Československa v letech 1975 až 1989

Okupace v Nymburce

Odpor proti invazi

Zaskočená československá společnost reagovala na vojenskou invazi masivním odporem, který měl mnoho různých podob. Lidé protestovali v ulicích, skandovali hesla, stavěli se před tanky, diskutovali s vojáky nebo plakali. Jiní šířili letáky, sprejovali po ulicích nápisy a vytvářeli transparenty.

Jednou z reakcí na invazi byl také humor, který vznikal napříč společností. Lidé vymýšleli vtipy, básničky, písničky, anekdoty, satiristické nápisy a karikatury zesměšňující okupaty a československé kolaboranty. Vtipy a anekdoty se mezi lidmi šířily ústně, některé byly dokonce odvysílány v rozhlase. Plakáty s hesly, vtipy, karikaturami a básničkami se nalepovaly na sloupy, zdi, sochy a dokonce i na korby nákladních aut. Kratší nápisy se psaly na ploty a vrata křídou nebo vápnem. Mezi lidmi se rychle rozšířila píseň *Dobře míněná rada* (známější jako *Běž domů, Ivane*), kterou jako reakci na okupaci napsal skladatel a klavírista Jaromír Vomáčka, nebo píseň *Bratříčku, zavírej vrátka*, kterou složil písničkář Karel Kryl hned druhý den po okupaci.

HUMORNÉ SLOGANY

DÁ-LI TI RUS LETÁK, VEZMI NA NĚJ SMETÁK!

SE SOVĚTSKÝM SVAZEM NA VĚČNÉ ČASY A ANI
O DEN DÉLE!

DUBČEKOVI SLIVOVICI, BREŽNĚVOVI PO PALICI!

BĚŽ DOMŮ, IVANE, ČEKÁ TĚ NATAŠA!

LENINE, PROBUĎ SE, BREŽNĚV SE ZBLÁZNIL!

SE SOVĚTSKÝM SVAZEM DO VĚČNÉ BASY!

ŽE JE ZRÁDCE BRATR RUS, VZKAZUJE VÁM MISTR
HUS!

HLEDÁME HÁCHU. Zn. PROTEKTORÁT UŽ MÁME.

Normalizace

Po srpnových událostech nastalo tzv. období normalizace. V jazyce normalizátorů představoval termín normalizace potlačení kontrarevolučních sil v Československu a návrat k tradičním komunistickým poměrům.

Ve skutečnosti však období normalizace znamenalo upevnění komunistického režimu, potlačení reform pražského jara a nastolení tvrdých totalitních podmínek. Opět byla zavedena cenzura, omezila se svoboda projevu, uzavřely se hranice, proběhly přísné čistky v komunistické straně i běžných profesích, zrušila se většina zájmových a politických sdružení a další.

Hlavní tvář normalizace se stal Gustav Husák, který dne 17. dubna 1969 nahradil ve funkci prvního tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka.

„Poslední slovo komunismu je vládnout, a nikoli zachraňovat; jeho velikým heslem je moc, a nikoli pomoc. Chudoba, hlad, nezaměstnanost nejsou mu nesnesitelnou bolestí a hanbou, nýbrž vítanou rezervou temných sil, kvasící hromadou zuřivosti a odporu.“

Karel Čapek
O umění a kultuře III

Zdroje

Pražské jaro:

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 180-188. ISBN 978-80-7367-698-8.

21. srpna 1968:

BĚLINA, Pavel, Jiří RAK a Jiří POKORNÝ et al. *Dějiny země koruny české II*. Praha: Paseka, 1999, s. 286. ISBN 80-7185-257-0.

BENČÍK, Antonín a DOMAŇSKÝ Josef. *21. srpen 1968*. Praha: Delta, 1990, s. 22. Tvorba uvádí.

HEIMANN, Mary. *Československo: stát, který zklamal*. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2020, s. 262-274. ISBN 978-80-87595-86-2.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 188-192. ISBN 978-80-7367-698-8.

Klíčové osobnosti:

text: Alexander Dubček. *Encyklopedie Britannica* [online]. 2022 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Alexander-Dubcek>

Gustav Husák. *Pražský hrad* [online]. © 2023 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/gustav-husak>

MACH, Vladimír. Leonid Iljič Brežněv. *Totalita.cz* [online]. © 1999 - 2023 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_breznevl.php

Karel Čapek o komunismu a demagogii:

ČERMÁK, František, Václav CVRČEK a Věra SCHMIEDTOVÁ, ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 298. Korpusová lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9.

foto: Alexander Dubček. *Encyklopedie Britannica* [online]. 2022. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Alexander-Dubcek>

Gustav Husák. *Pražský hrad* [online]. © 2023 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/gustav-husak>

Leonid Iljič Brežněv. *Wikipedia* [online]. © 2023 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Leonid_Ilji%C4%8D_Bre%C5%BEen%C4%9Bv

Odpor proti okupaci:

ČERMÁK, František, Václav CVRČEK a Věra SCHMIEDTOVÁ, ed. *Slovník komunistické totality*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 295-297. Korpusová lexikografie. ISBN 978-80-7422-060-9.

Okupace v Nymburce:

foto: Archiv Polabského muzea. Srpen 1968 na Nymbursku: slzy, bezradnost a marné protesty. In: *Nymburský deník* [online]. 21. 8. 2013 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: https://nymbursky.denik.cz/zpravy_region/srpen-1968-na-nymbursku-slzy-bezradnost-a-marne-protesty-20130821.html

Normalizace:

BĚLINA, Pavel, Jiří RAK a Jiří POKORNÝ et al. *Dějiny země koruny české II*. Praha: Paseka, 1999, s. 287-292. ISBN 80-7185-257-0.

Titulní strana:

foto: Archiv bezpečnostních složek. Schytlal sedm střel, přežil jako zázrakem. In: *Aktuálně.cz* [online]. 15. 8. 2018 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/21-srpen-1968-byl-v-liberci-po-praze-nejkrvavejsi-zemrelo-7/r~9b04a7be8c0611e8a-7cbac1f6b220ee8/>

Textura pozadí:

ABBASY, Kautsar. Textura uzavřeného pozadí papíru. iStock by Getty Images [online]. 10. 8. 2022 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.istockphoto.com/cs/vektor/textura-uzav%C5%99en%C3%A9ho-pozad%C3%AD-pap%C3%ADru-gm1413904231-462817119>

Kontakt

Michaela Fellerová, autorka

Email: michaela.fellerova@seznam.cz

Městská knihovna Nymburk

Email: knihovna@knihovnanymburk.cz